

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 25.

У Н О В О М С А Д У 20. Ј У Н А 1885.

ГОД. I.

ПРОЉЕТНИ ДЕМОН.

(ИЗ МОРСКИЈЕХ ПЈЕСАМА.)

ПРОЛОГ.

Моје море! . . .
У недрима силнога живота
Заљубљена земљица те храни
И пјева ти вековиту пјесму
Од љубави — на бијела крила!
Од пропасти — на демонском челу!
А плаво те небо благосивље
Гордом игром боговскога сјаја.
Љуби тебе земља заљубљена
Како мајка када чедо доји
И грли га и уздише вјечно,
Да му звјезду на челу целива,
К'о што тебе у недоглед грли
И целива ово небо плаво.

I.

Моје море! . . .
Први љубац зориних усана
На твоје се челу прелијева:
Сребрна се разговара пјена
Са бездани пучине јадовне
А намах се благи осмјех јави,
Намах луча засвијетли рујна
И поздрави тихо огледало,
Гдје природе живот се огледа.
У том трену ти милосно примаш
Сваку срећу са млађаних крила
Нека плије, нек по теби лута,
Нека чује божанствене гласе
Са усана вјереника рујног.

II.

Моје море! . . .
Сунце жарком зраком те позлати,
К' небу шарна твоја дигне крила,
Нека лете и нек вјечно хладе
На земљици срца заљубљена.
Све се игра, све се мило хлади

У промјени животнијех спова,
И све тражи твој недоглед сјајни,
Гдје је сунце чарну раку нашло,
Кад утоне, кад заплије силно,
Да у теби своју душу пусти,
Обасјани да превари свијет.
Море, море! твоја рака хладна
Само сунцу тако је милосна! . . .

III.

Моје море! . . .
Врх тебе се плаво небо шири,
Ноћним сјајем да ти чело реси:
Кад вечерње запливају сјенке,
Да те мрачном копреном огрну,
Ти почиваш к'о невјеста дивна,
У гордости раскошно се баниш,
Докле ситне не заплију звјезде
Па у теби коло не заметну,
Исто коло к'о на небу плавом;
Тад у теби све камење драго
Са звјездам се мило разговара . . .
На таласим' санак облијеће,
Да у лађи пјесника успава.

IV.

Моје море! . . .
Б'јела зора, данак обасјани,
Бај прољећа, одисај природе,
Са земљице расплаћене груди
Тебе живим поздрављају гласом:
И чују се они свети гласи
И сјаје се површина горда
Ноћним миром у сребрном зраку;
И већ санак с милим чедом лута
Преко мора у сањарске краје,
И већ вали тихано се маме
И боре се, да ускрену силни
Морског вјетра помањени гласи,
Што доносе одјек са земљице.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

V.

Моје море! . . .
Тиха игра, лако живовање,
Прошли снови к'о злаћане сјенке
И мир свети благога божанства,
Све ти поје уз злаћане жице
Златну пјесму, химну величанства
Јер си, море, на вијеке дивно! . . .
Ал' срдашце многе јаде знаде
Па млађане растр'јескује груди,
К'о што и ти вељим валом тресеш
Оне грдне распуцане хриди:
Срце бије јадно и весело,
Срце тражи твоју бездан црну,
Најледнију од самрти раку.

VI.

Моје море! . . .
У те плију зелени отоци
У те плију а у себи хране
Славуљеве мелодије живе,
Што прољетну причају ти љубав . . .
У те тону разлупане хриди,
Мрке хриди мркијех богова.
И чују се они мукли гласи
Црног јада и грознијех сјена . . .
А кад сунце на махове плане
Тад хридице демонским посмјехом
Јадовито откривају лице,
И за часак утишане хриди
Кажу сунцу своје јаде вјечне.

VII.

Моје море! . . .
У промјени твоје пјесме чудне.
Црна зјена тебе погледује,
Црна струна уз кољено снива . . .
Црне жице на вијеки муче . . .
И тресе се уморена глава,
Јер јој санак шарну срећу прича
Из бездани до таласа силних:
Ох, грљоце сокола поморца
Цио данак и по ноћи црној
Диже пјему од слободе силну
И прицјева вјереницу младу:
Мили поздрав и грозотну причу
По валима родној земљи шаље,
Када морски демони се вију.

VIII.

Моје море! . . .
Лаки чамац кроз таласе стриже:

Пљуска море, вјетрови се маме,
Шкрипи дрво затегнутог једра,
Једри чамац у далеке краје
А у њ двоје загрљено стоји:
Дивна Херо са Леандром лута . . .
Заш'о мјесећ, утонуле звјезде
Ал' у мору утопљена нада
Жудне усне ра'тавити неће,
Док демони не сврхају груди . . .
Па и тада над младијем челом
Н'јема сила предобила није,
Док срдашце није ју призвало.

IX.

Моје море! . . .
Страховити к'о олово вали
У вртлоге људска т'јела грабе
И хридице и хрпаве греде
И скрхана од бродова дрва:
Очајнички поморац се дави —
Ледним челом и леденом руком
Граби тамо, дохвати онамо,
Ал' све заман кад бијесни вали
Ждери, сучу у грозотну бездан.
Црна поноћ црно море дави
И тресе се ова земља пушта
Од валова . . . и од груди б'јелих
Поморчеве вјеренице тужне.

X.

Моје море! . . .
Ал' за часак . . . па црнила нема
Врх ужаса помамљеног мора . . .
Веће опет божанствени гласи
Плаву срећу ноћној пјени кажу:
Мучи море, црне муче ст'јене,
Тихи зефир кроз сребрно пири,
Али кости тужнога поморца
Не налазе мира ни покоја
Кроз редове оне морске траве,
Што мирисом пучину опија.
Пири зефир на прољетна крила,
Мило глади божавствене храмe,
Гдје хеленско вјечно чедо живи.

XI.

Моје море! . . .
Твоји вали — мог су срца вали,
Твоја пјена — моје чедо б'јело,
Твој недоглед — моје царство младо,
Црна бездан — мог живота демон.
Ох, кроз боре овог чела мучног

Зној ледени... а и ватра жива
Распламђује принесену жртву:
Дим се диже пут божанства гордог,
Лебди, лебди поврх главе младе

Успаване крај грчкога храма,
Гдје ти, море, мило и немило
Звониш богу вјечну хармонију —
Мом демону страховиту химну.

Владимир Тројановић.

СУЂЕНО ЈЕ ТАКО.

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

(Наставак.)

VI.

Гитизали су убрзо свакојаки гласови.

Свекар је долазио и рад био, да се што пре сврши; Илија се опет све нешто устезао. Никако му није ишло у главу, што ће му Ранко бити зет.

Многи су кудили Ранка. Није, веле, момак на свом месту: хоће, да пије па да се и опија; бекрија а и потући ће се. На што му сермија, кад честит није.

Јуца неће да верује. Она умује, има увек гласова: једни куде, други хвале.

Ранка куде а Милицу хвале. Шта више, жале је. Матер јој опет криве: Каква је то жалосна мати, што силом натера кћер, да пође за немилог и недрагог. Пронело се то већ по целом селу.

Доносе Јуци гласове и рођаци, ал опет не може, да верује. Та Ранко изгледа красан момак а и кума, проводацијница, вели, да је то све измишљотина. Она би морала то знати. Рођака се она са Перићеви. Најпосле, да је истина, не би она ни доводила сватове. И Јуца каже, ако би се све слушало, шта свет говори, кад се жени и удаје, ретко би се који момак оженио а ретко и девојка удала.

Ипак морало је нешто бити. Јер зашто да Ранков отац наваљује, да венчање буде у трећу већ недељу а не у пету, као што Миличини желе. Да се не мора трипут у цркви огласити, не би чекао ни толико. Добро му дошло, што је и Ђурђев-дан за то време. Тога дана пиће јабуку.

Илији се не свиди наваљивање пријатељево. Али шта ће? Загазио је већ па сад ћути.

Спрема се у Илијиној кући већ увелико. Дарови се кроје: саме кошуље, а купиће се и многе мараме, све свилене.

Милица је свуда уз матер: помаже јој, али је невесела. Скоро на сваки дар скотрља јој се по крупна суза. Храбри се а и чува се, да мати не примети. Све каже, неће бити добро, неће бити сретно!

Мати јој непрестано говори, нека не тужи. Нек се не губи. Бог ће дати па ће добро бити. Светује је, да слуша свекра и свекрву, старији су, искуснији су. Поучиће ју они у свачем. Напомиње мати, како треба Милица, да се слаже са мужем, да му буде покорна.

Говори мати непрестано. Милица слуша али се опет зато губи.

И доиста се погубила Милица. Тек четирпет дана испрошена па већ друга девојка. Ослабила. Невесела па често и уплакана. Не спава по целу драгу ноћ. Слабо и једе.

Доносили и њој гласове. Све јој теже бивало. Венула сиротица. Пре здрава и једра Милица, сад жута, чисто поднапирена. Очи подбуле.

Већ се и суши.

Мати се плаши. И опет остаје при свом! Гди би она кћери попустила!

Отац се склонио од куће. Неће да смета у припремама. Отишао је на салаш. Састао се са Милованом али се баш нису много разговарали. Није им ишло од срца. Илија је навдио нешто и на Миличину удају. Милован се збунио па помислио: не позлеђуј ми ране! Није Илији рекао ни речи. Како му је било, знао је само он.

Од другог дана ускрса нема Милован мира ни покоја. Кад се срео са просиоци, чисто га грозница спопала. Откако је чуо, да је Милица примила дар, — а чуо је одмах, — увек је у грозници.

Јунак био Милован па љубав му жестока, страсна. Држао је, полудиће. Страст ће га са-трти. Па још ова самоћа поред стада. Патио је јако.

Знао је, да га Милица љуби. Тежак терет му на срце пао. Уверен је, да Ранка не љуби — још тежи терет срце му пара.

Милица полази за недрагог, премишља Милован Натерана је. Шта је он скривио матери Миличиној, те га тако мрзи. Никад јој ништа криво учинио није.

Живот Миловану додијао. Узеће себи живот! Не! Он неће дати, да Милица за немилот пође. Отеће је и ослободити. Али и то не може бити. Какав би он човек био! Илија га примио. У невољи му помогао. Пазио га и пази га, па тако да му за то захвали! То не сме бити!

Многе му и многе мисли на ум долазиле. Био је немиран, збуњен. Већ није ни на стадо доста пазио; штете се дешавало.

Одржати није могао Милован. Дошао је у село. Потражио и матер и Милицу.

Рекао је матери, да зло ради, што силом Милицу за недрагог удаје. Кајаће се, среће неће бити. Жалиће, но доцкан ће бити. Клеће сама себе: рођено дете је унесрећила.

Милица је мало рекао. Но од срца. Јесте, не нада се, да ће сретна бити, али јој од свег срца жели, да ју срећа прати. И мати је била у соби.

— Са сестре сам оставио родно место, са тебе остављам место, у ком сам се препородио. Сретно сам живео у њему. Кратко је то време било. У сну ме чисто прошло. Држао сам, да сам нашао нову домовину. Преварио сам се. Овде ми није станка. Суђено је, да се још потуцам од немила до недрага. Од миле и драге сестре растави ме турска обест, од тебе, и од сестре ми драже и милије, раставља ме твоја мати. Нека јој је просто. Не кривим је. Право и има. Та странац сам. Нигде никог: ни брата ни сестрице, нит иког од рода имадем. Самац сам и, суђено је тако, самац ћу и остати. Тебе нек прати срећа увек: желим ти од срца. Миловали смо се; љубили смо се. Крили смо то и од себе самих. Усудио се писам никад ни руке ти се дотаћи. Нек ми је допуштено бар сад руковати се с тобом. Милице, опрости се са мном. Збогом!

Руковао се са Милицом Милован. Приступио је и Јуци. У руку је пољубио.

Брзо је изашао из собе. Опростио се и са газда-Илијом. Илији чудно било. Па и јако жао. Зауостављао га. И пребацио му, богме, што га тако оставља.

Није помогло.

Још једаред је отишао Милован на салаш. Опростио се са свима. И од стада свога опростија је искао.

Кренуо се Милован и опет у свет. Тужним и претуђљивим, тешким и претешким срцем оставио је салаш Илијин а не зна још ни куда ће.

VII.

Свет баш куди Ранка; не престају гласови. Мати Миличина чисто се дичи, што јој за будућим зетом толико говоре. Неће сиротица да разуме, како душу грехом терети. Клер за недрагог силом даје!

Нико се не би надао томе од Јуце. Једно дете, мезимче, па да тако с њом учини?! Не иде то скоро ником у главу.

Међутим дошао и Ђурђев-дан. Милице су пили јабуку. Свекар и свекрва пренеразили се, кад су видели снаху. Изненадили се јако. Чисто се забринули. Од онако красне девојке, гле, шта се начини за кратко време.

И Ранку се нимало то не допада. Већ почео мислити, да мора томе бити каквог јаког узрока.

Да је Ранко Милицу волео, не би се колебао. Нешто се и он под морање жени а бацио је око више на велику сермију газда-Илијину него на Милицу.

Није ни шала! Леп салаш па кућа! Од оца свог нема се баш много чему надати: није баш у њих велика газдашага а много их на талу.

Испросио Ранко Милицу. Већ су и јабуку пили и још он не мисли озбиљно на венчање. Имао он девојку и у селу па жао га, да ју остави. А волео ју јако.

У том се пронео глас, како је Милован отишао због Милице. А нашло се, ко је и Милицу кудио. И највише бирташица Соса.

Соса је бирташица у првој крчми сеоској за простији свет. Код ње игра недељом и свецем коло. Момци и девојке из целог села иду у њен бирцуз. Па и Ранко је ишао. Тамо се и момчичи почео: играти тамо научио па и вино пити.

Није Ранко само недељом ишао Соси. Бивало је тога и тежатником. Једаред ишао, што код куће посла имао није, други пут, да се разговара, да се прошали мало.

Увек се нађе код Сосе друштва. Бирташ и бирташица су увек код куће а врагови су обадвоје. Збијаће шалу, разговараће се три дана и никад краја ни конца.

Кад бирташица разврзе разговор а бирташ упре очи у њу па ни не трепће, тек кад-и-кад шмркне, — тад се ужива.

Мора Ранко у њу да гледи. Све се чуди толикој мудрости у једне жене.

Зна Соса, шта ради. Хвата она свог рачуна са Ранком. Оставио он код ње већ лепу крајцару. А и по гдекоји меров жита изручила је Соса у свој кош.

Колико пута прекардашио Ранко! А Соса је онда увек најбоље рачувала. Добра је рачунџијница! Није то баш ни рђав посао!

Штета, ако Ранко престане Соси долазити! А престати мора: ето жени се.

Отац и мати одвраћали Ранка, да не иде Соси. Шта ће он тамо сваки час? Па шта ће и у тежатник? Доста је за њега недељом и свецем.

Слабо је помагало.

Па нек не иде сад бар. Није ред. Нека се штимава. Шта ће свет рећи?

Ал баш сад највише и иде Ранко. За две недеље венчаће се и опет као слеп иде у биртију.

Не познаје Соса Милице. Откуд ће ју тако знати, кад је из другог места. Опет зна она за Милицу и хоће баш да каже. Нашла се жена у послу. Пријатељује она Ранку.

Рада била Соса, да одврати Ранка од жењидбе. Говорила му већ и говорила. Подметала и друге, да му казују.

Није још помогло. Соса се досетила. Како би било, да ожени Ранка са својом братичином из С. Не би ни то за Сосу згорег било!

Сирота је, истина, девојка, та њена братичина, али врло лепа. Баш красна девојка. Ранко ју је виђао већ, па бог-ме му се и допала. А како и не би, кад се свак, когод ју видео, чудно њеној лепоти.

Мора се Соса журити. Да не буде већ доцкан!

Колико је Ранко трчао сваки час Соси, толико га она још више призивала. И она и муж јој пунили Ранку главу којечиме.

Приповедали му, како се Милица волела са слугом у оца јој. Па онда, како Милица неће за њега, за Ранка. Мати ју натерала. И то баш због тог, да јој кућу не осрамоти, да не пође за слугу, за неприлику своју. Додавали су, зашто баш да он, Ранко, тако красан момак, да Јовићеву кућу извлачи из срамоте. Није то Милица заслужила! А није баш никаква ни девојка. Да јој није оне сермије, била би последња у целом селу. Овако има, па одмах је на гласу девојка!

Сад је тек пуцало Ранку пред очима. Сад тек зна, зашто је Милица онако невесела, отако ју он испросио. Сад се тек сећа, што се девојка од ускрса тако губи, што гине и вене.

Нашло се још злих језика па Милицу из рачуна оговарали.

Слуша Ранко тако а све му се мути по па-

мети. Све се више бори. Колеба се. Није на чисто сам са собом. И би и не би.

Излазила му пред очи и његова девојка а Соса непрестано хвали своју братичину. У звезде је кује. Није само, да је хвали, већ је и у госте донела. Нека је ту. Нека је Ранко гледи. Нека види још добро ту дивну девојку.

Не мисли Ранко на њу баш много и опет двоуми.

У том пукне глас, да је Милица пала у кревет: поболела се.

Јесте, Милица је слаба али је на ногама. Свет изнео, да је легла у кревет а Соса једва дочекала.

Приповеда она, где кога ухвати, како је Милица у јектици. Ранку још није рекла. Чека и вреба прилику. Скоро ће му казаги. Та где би он узео нездраву девојку!

Чуо је Ранко пре него што му Соса приповедила, али није ни она с ума сметнула. Па још како је накутила. Не уме то баш свако.

Сад је Ранко био на чисто.

Дошао је од Сосе зле воље. Љутит рекао оцу и матери, да врате сутра све дарове Миличине. Он квари. Неће да ју узме. Не треба њему девојка под фалинком.

Отац и мати да искоче из коже. Не даду ни прословити. Како би се они тако срамотили! Ето направили већ и толики трошак, па сад да се поквари. Нек се Ранко још размисли. Нек чека још који дан!

Не помаже ништа. Ранко вели, не треба да се више размишља. Он је већ смислио.

Сутра дан говоре родитељи. Не асни! Ранко каже, да ће сам поручити па и дарове вратити.

Шта ће? Отац и мати немају куда! Упрегну коње па управо Влајку у Б. Рекну му, шта је у ствари. Не би они, боже сачувај, кварили, ал њихов деран неће. Напунио му неко главу а они не могу, да му избију то из ње.

И проводацијница се нашлу у запари. Било у ње чак и суза. Није шала, тако се обрукати код куме и кума. Но чује, да друге помоћи нема.

Ранкови родитељи вратили се а Влајкова жена однела дарове Милици и њеној матери. Рекла им, шта је и како је. Па додаје, да Ранков отац и мати не траже своје натраг. Поклањају Милици, несученој својој снаји. Они ју воле и волиће ју увек, а сина не могу натерати, да ју воли и узме.

Као да је гром из ведре неба ударио Јуцу! Тако је изгледала. Укочила се од чуда! Не мож

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

речи да изусти а рекла би коју. Силне мисли појуриле јој у главу. Опет нема речи!

Тек једва ће почети и — са клетвом. Куне она Ранка, што осрамоти тако кћер њену, што осрамоти Илију па њу, што осрамоти целу кућу и целу фамилију.

Већ је у јарости. Да јој је Ранко ту, зло по њега. Није ни куми остала дужна. А она ни да би беле. Увиђа и сама, да је крива, што је Ранка наводила. Пући ће сад у целој околини, како је момак девојку осрамотио: оставио ју. Ко ће се још усудити, да ју ма кад запроси? Томе је и она — провададијница — крива.

Тога се баш и Јуца боји па све и зелени и бледи а куми говори. Није то мала ствар, девојка била под прстеном и онда ју момак оставио. Страшно је то.

Милица је пропала. Том је и Јуца крива. То признаје у себи. Па то је баш и мучи. То је и гризе. Сатрће ју.

Милице је чисто мило било. Али се опет није обрадовала нимало. Право јој било, што неће поћи за Ранка а неправо, што сад Милована нема. Где је он сад? Шта је с њиме? На њега је прво помислила. Истерали га готово из куће. Отишао је и никад се више вратити неће!

(Свршиће се.)

СМРТ АЛИ-БЕГА*)

ПРИБИЉЕЖИО ЂОРЂЕ СВИТЛИЋ У БЈЕЛИНИ.

Кад умрије беже Али-беже,
Оста млада Али-беговица,
Остаде јој Смајо сиротица.
Али-бегу хоће долазаху,
Али-бега хоће изнијеше,
По љубу му свати долазаше;
Али-бега хоће окупаше,
А љубу му свати запросише;
Али-бега у њефил¹⁾ завише,
А љубу му свати испросише;
Али-бега хоће понијеше,
А љубу му свати поведоше,
Расплака се Смајо сиротица,
Сви га свати по редом тјешеше,
На посљетку очу Асан-ага;
Тјешео га, утјешит не може.
Ражљути се ага Асан-ага,
Баца њега у јелове гране.
Али-бега у мезар²⁾ спустише,
А љубу му свати доведоше.

Пита љуба своје заовице:

„А ће ми је Смајо сиротица?“

Заовица снахи проговара:

„На њега се братац ражљутио,

„Бацио га у јелово грање.

Грозне сузе љуби ударише,

Па је љуба тихо говорила:

„Вјетар пуше, мога Смају нише,

„А он мисли, да га мајка љуба.

„Није Смајо, није, драга душо;

„Ево мајке у бијелу двору,

„А у двору аге, Асан-аге,

„Сад на Смају роса попанула,

„А он мисли, да га мајка купа;

„Није Смајо, није, драга душо.

„Сад на њега бијел бехар³⁾ пада,

„А он мисли, мајка га облачи;

„Није Смајо, није, драга душо!“

То изусти, а душицу пусти.

Живо јој је срце препукнуло.

*) Ову песму казивао ми је мухамеданац Ариф Рудаљ. — Ђ.Св.

¹⁾ Мртвачке хаљине. ²⁾ гроб. ³⁾ цвијет.

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

XXI.

М а реци ми, брате, како се десило, да сте дошли амо? запита Милић Лукића и поведе га из баште. Та још сам те молио, да не кажеш ником, где сам.

— Нисам ја ни казао ништа, правдао се Лукић, дознале су од кочијаша.

— А?

— Него, сад ти мени реци, како си дошао у ово друштво? запита Лукић Милића.

— Ти мислиш глумце? Дошли су јуче сами. Дружина је у Руми, па су ови дошли, да се разоноде. Био сам и сам изненађен.

— Па у тој изненади нашао си се и с дилбер-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Маром, поче Лукић и погледи Милића мало са стране.

— Па то је из дуга времена, одговори Милић. Био сам се већ зажелио друштва.

— Мх, мумлао је Лукић, па на послетку . . . твоја је ствар. Па шта вели?

— Не вели ништа, рече Милић, избегавајући Лукићев поглед.

— А мисле л' дуго остати овде?

— Данас иду.

— Него, мени се као чинило, да је неко био још већма изненађен него ми остали, поче Лукић.

— Не знам, ко би то могао бити.

— Не знаш? Хоћеш да ти кажем?

— Мани се, молим те, одговори Милић и стане. Замишљено је гледао пред-а-се и на Лукићеве речи није више одговарао ништа. Лукић га је само гледао и махао главом а неки несташни осмех превлачио му се преко усана. За тим појоше оба пријатеља даље.

— Реци ми, Љубице, а што си се ти тако изненадила? запитаће Даринка своју пријатељицу. На путу си била још тако весела а сад си ућутала и пећеш ни да ми одговориш.

Љубица је ћутала и сад, са обореном главом ишла је поред Даринке и не пазећи на њене речи. Даринка је морала поновити своје питање.

— Нешто ме је немило дирнуло, рече једва Љубица.

— А шта то?

— Не могу ти казати.

— Ваљда није призор између Милића и Маре?

Љубица није одговорила на то питање и Даринка се морала задовољити својим сопственим умишљајима. Она је, да богме, знала, да Милић одлази већ годинама у Живковићеву кућу, па и онда још, кад је престао бити њен прецептор. Али није ни мислила на то, да ће се из тог познанства развити ваљда какав нежан одношај. Жене су иначе у таквим стварима врло оштроумне, много оштроумније од људи, па опет јој се отела из вида могућност та, можда с тога, што је у последње време имала и сувише посла са својом љубави. Но догађај у сеници, Љубичин слаб и врисак и нагло, чисто грчевито трзање руке њене, коју је држала у својој, отвори јој на мах очи. Сад јој је било све јасно. Па опет, видећи своју другарицу тако снуждену, није хтела на мах да је пита, у чему је ствар. Она је мислила, да ће лагано, странпутицом доћи пре до тога, да сазна све, а уједно ни да Љубицу немило не дирне.

— А што би то примила к срцу, поче Даринка после подужег ћутања.

— Не примам то к срцу, рече Љубица чисто јогунасто.

— Па шта је онда! Зашто ми не би рекла, можда би ти лакше било.

— Не срдим се . . ., поче Љубица, није то узрок . . . а и како може бити, та он је слободан . . . може радити . . ., више није могла говорити, грљоце јој се стегне и она поче горко плакати.

— Ходи на моје груди, рече Даринка, а и преко њених се очију навукосе сузе, склони лице у моја недра, исплачи се . . . лакше ће ти бити.

Љубица је учинила, што јој је Даринка рекла; била је без своје воље, као мало дете. Сузе јој текосе све већма а Даринка је тешила, како је могла и сама. Пријатељице беху одмакле у шљивик и нико није видео тај призор, осим — Маре, која се такође ту нашла, сама самцита, јер њојзи није требао нико да је теши.

Кад је спазила то, жалосно је почела махати главом и неко уморно смешешење показало се на њеним уснама. Она је, чим је оно устала са клупе и прегледала друштво пред собом, добро приметила, како се сви ђаволасто смеју, а само Љубица да је ванредно узбуђена. Положај свој схватила је одмах и образи су јој почели горети, које са неугодног положаја које пак што је била уверена, да је Милић хтео да је обмане, тим пре, што је нагло узео Лукића за руку и с њиме се удалио, а њу више ни погледао није. Стид са недостојног понашања му, срам, што се дала на тренутак навести, да верује његовим речима, и јед, што је ево тако преварена! Милића је у тај мах презирала, Љубицу је само жалила а на себе се највећма љутила. Па сад, кад је видеела, да Љубица плаче, а њој се нешто стегне у грудима, и заиста, и она је у тај мах желела, да плаче, али јој се није дало. Стотину мисли летале су јој по глави и на послетку јој врела суза ипак даде олакшицу. Она се лагано приближи Даринци и Љубици, а првој још из далека да је знак, да је остави с Љубицом на само. Даринка је разумела тај знак и лагано се хтеде уклонити, али Љубица је држала чисто грчевито.

— Ево долази неко, поче Даринка.

Љубица се одмах трже и бојазљиво се обазре. Пред њом је стајала Мара са благим, чисто се-стринским осмехом. Љубица је била изненађена, али израз на Марином лицу улије јој поверење и она јој сама пође на сусрет. Даринка се лагано уклони и стане неколико корачаја од њих, да их ипак има пред очима.

— Биће вам за цело чудно, што сам дошла амо к вама, поче Мара лагано и погледи Љубицу. Видела сам вас овде случајно, и видеела вас, али не

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

хотећи, да сте на грудима пријатељице ваше тражили олакшицу срцу свом. И тражите је, госпођице! Ах, да је могу бар наћи и ја!

Мара је на тренутак ућутала, као да је сабирала мисли, као да је тражила изразе, што их хоће Љубици да саопшти.

— Ви ћете можда, госпођице, у мени гледати обичну девојку, глумицу, која иде за тим, да се само проведе, која олако верује ласкавим речима и која можда иде за тим, да се по што по то — удоми, уда. Али то немојте, госпођице, јер хоћу пре свега да имате о мени добро мњење, да, добро мњење.

Љубица је ћутала све до сад, па ни сад је не хтеде прекинути. Лагано је махала главом, као да Мари хтеде тиме рећи, да само настави.

— Случај ме је довео амо, поче Мара опет, случајно сам се састала с — њиме овде. Био је нешто суморан, али га је брзо напустила сета и он се с нама веселио. Мене је одликовао вапредно и, право да вам кажем, мени је то ласкало, заиста, госпођице. Приповедао нам је о својој самоћи, речи су му текле из чистих груди — бар мени се тако чинило. Песнички је описивао своје самовање, своје мисли, па нас је и водио на оно место, које му је било најмилије. Уживала сам у његовим речима; та наш свет не уме тако да говори. Изгледало ми је као да пред-а-мном отвара душу своју, као да мене, баш мене хоће да одликује својим поверењем. И то ми је ласкало, јер сам из његових речи увидела, да ме не гледи онаким олаквим очима, којима се обично гледе девојке наше струке. Наш разговор у сеници, пре него што ћете доћи, почео ме је мирити са светом и са кривим му схватањем о нама. Моје срце, које није до сад веровало ником, поче се чисто топити под утицајем искрених му речи и погледа. Почела сам му веровати, јер је говорио нешто, што до сад још нисам чула никад... али није исказао све, тек је само наговестио — кад сте се ви показали. У један мах био је други. Изгледао ми је, као да се стидео, што сте га затекли у друштву са мном, и одбегао је, као дете, ког ухвате при каквом рђавом делу. У мени је почело да кипи; срамота у мало што ме није опхрвала... ја се чудим и сам, што сам још тако мирна. Госпођице, будите уверени, да с њиме никад, никад више нећу прозборити ни речи. Па, — и Марин глас поче бити тако мекан, тако благ, — ако ви према њему осећате нешто више него обичну наклоност, умири се... ја вам нећу бити на путу. Још данас, сад одмах, идем натраг, и ако се видимо икад, познавати се нећемо.

— Не, не, рече Љубица чисто живо, ја немам

никаква права. Није он мени говорио ништа, ништа о... љубави. Ми се тек знамо, онако овлаш знамо. Не, госпођице, ја немам никаква права.

Тешко је било Љубици изговорити те речи; у њој се борило све против и најмањег признања, она је хтела да отклони и сенку од себе, да она Милица љуби.

Мара се само насмешила.

— Што ваше речи ево поричу, рече лагано, то су ми мало пре потврдиле ваше сузе. Ја верујем вама, да вам он није говорио ништа о љубави; али да ви њега не љубите, то не могу веровати. Немојте се срдити, што вам то велим, али верујте ми, ја нешто познајем људе.

— Имате право, госпођице, поче Љубица, а глас јој је бивао све лакши и лакши, али кад мени није казао ништа а вама је казао, то је онда јасно, да вас љуби а не мене. Па кад је тако, онда... Љубица није могла довршити своје речи и једва се могла задржати, да се опет не заплаче.

— Али ја њега не љубим, рече Мара и подигне се поносито, и кад когод њега љуби, треба да га има.

— Али кад он љуби вас!

— Не верујем ја њему, рече Мара озбиљно, биће да се у самоћи својој зажелио друштва, зажелио људи — ја сам се случајно нашла ту, а он, препун осећања, обмануо је не само мене него и себе. Он за цело није мислио на мене, и тек само кад ме је видео, сетио ме се. Шта је био повод, да је почео да ми се удвара, не знам, можда је какав душеван притисак дао тежњама његовим таквак правац а ја сам била случајно магнет, који је навукао буру његове душе на себе. И да је дошла ма која друга девојка, он би њојзи говорио тако исто, као што је говорио мени. Није личност овде у питању, само је предмет, и да сте се нашли ви, госпођице, до сад би сте већ били споразумни.

— Није тако, није, говорила је Љубица.

— Видићете, да ја имам право, рече Мара. Ја сам међу тим прегорела све. Љути ме само, што сам била у кривом положају, иначе заборавићу све још пре него што пођем. Вама стоји од воље, како ћете се даље понашати према њему; али никад, госпођице, никад немојте пожалити на мене. А сад хајдмо опет у друштво, тражиће нас.

И Мара узме Љубицу испод руке и пође према Даринци, која им је такође пошла на сусрет. Све три, с Маром у среди, пођоше опет у башту, где се остало друштво почело кунити, јер је манастирско звоно јављало, да је време вечери.

Милица се тргао, кад је видео Љубицу и Мару, како иду заједно као најбоље пријатељице; али их

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је обилазио, и шалећи се окрене Драгињи и Дражићу и поче с њима разговор. Мара са својим друштвом приступи Станићу и Станићки и рече им, да би ваљало, да иду кући. Но Теофан, који се тамап показао и госте лично на вечеру звао, био је томе противан. „Кад већ мора бити а оно после вечере, пре вас не пуштам никако“, говорио је одсудно.

Кад су гости заузимали места за совром, чекао је Милић, док сви поседају, за тим је сео на исту страну, где је била Мара и Љубица, само што је између њих и њега седела још и Даринка и Машић. Говорио је додуше, али се видело, да је све то усиљено и одануо је, кад су глумци поседали на манастирска кола и кад су се кренули. Мара се опростила најердачније са Љубицом; Милића није ни погледала. То је овај добро осетио и ма да је љутито стиснуо зубе, ипак се чивио иначе невешт.

Кад су глумци отишли, врате се заостали гости опет у трапезарију, али без Љубице и Даринке. Оне су отишле у своју собу, изговарајући се тиме, да су уморне. Људи остадоше сами. У први мах владала је нека непријатна тишина међ њима; сваки је осећао, да се мора претварати, кад хоће да говори, и тако је тек Машић отпочео диван, јер је почео да говори о неутралној теми, о политици. Самујило није био за столом, остао је био да преноћи на гумну, јер је посао био највећи. Тако су се могли људи изговорити о политици и о народним стварима, а да се не боје, да их слушају непозване уши.

У току разговора дођоше и на другу тему. Гости су говорили, како ће се сутра вратити, само се Милић није изразио никако; он је о том ћутао, јер није био ни сам на чисто, шта да ради.

* * *

Милић је те ноћи врло немирно спавао, будио се сваки час, а кад је опет заспао не дадоше му којекакви снови, да мирно спава; све се једнако трзао и пред зору се сав уплашен пробудио. Није могао у први мах да се разабере, а кад је дошао к себи, није се могао да сети, шта је сањао, ма да је знао, да су га мучили рђави снови. Нагло устане из кревета и почне се облачити. Кад је био готов, изађе на ходник. Ту се састане с Теофаном и запита га, да л' му може дати кола; он би рад отпутовати. Теофан се зачудио том питању и поче га задржавати, али Милић се није дао наговорити, и тако не остаде Теофану ништа, него заповеди кочијашу, да хвата. Милић преда Теофану неку суму новаца, којом дарива манастир, спреми на брзо своје ствари и четврт сата за тим био је већ

на путу у Ириг. У хитњи својој није ни приметио, да су га из баште гледале Даринка и Љубица.

— Боље је тако, рече Даринка, осећа да је крив, па се уклања.

Љубица, која је синоћ саопштила својој пријатељици разговор са Маром, није одговорила на то ништа; само је узданула, а сама није знала, за што јој је у тај мах тако тешко у срцу, да би се најрадије по ново исплакала на недрима своје друге.

— Тако сам се радовала кад смо пошли у манастир, рече, кад су излазиле из баште, а сад сам опет тако тужна. Можда би боље било, да нисам ни дошла.

— Не знам, примети Даринка, али ми изгледа као да је овако ипак боље. Једаред је морало изаћи на видик; бадава, не може се наклоност претајити. Па онда, помисли и то, шта се не би можда десило, да нисмо дошли! Можда би се Милић изразио Мари са свим — па онда! Шта би онда било?

— Овако сам бар на чисто, рече Љубица.

— Немој очајавати; ко зна, како ће се ово свршити, доврши Даринка разговор.

Међутим су ушли у манастир и састали се с Машићем и Лукићем, који су од Теофана већ дознали, да је Милић напрасно отпутовао. И њима је била покварена радост, али су се опет трудили, да се зла воља не види на њима. Ревносно су ишли за тим, да Даринку и Љубицу забаве. Шетали су се с њима по шуми, Лукић се шалио, Машић певао, али суморне облаке са Љубичиног чела нису могзи разагнати. Па и на самом Лукићу могло се приметити, да је усиљено. Њега је, као и остале, изненадио јучерашњи приказ; он није ни мислио, да је Љубица Милићу наклоњена. Он је држао, да они своје познанство настављају тек само обичаја ради, и да и не мисле на љубав, те се надао, да ће му баш Милић бити проводација код Љубице. Па сад! Али Лукић није био човек, који би сентиментално опустио главу. Додуше, за њега ја тај проналазак било немилу разуверење, али — шта је знао радити. Заљубљен није био тако да очајава; он је мислио просити Љубицу, јер ју је поштовао и уважавао. Но, кад није могуће, слегао је рамени, лако уздануо и поче на друго што мислити, особито кад му је најбољи друг био као неки супарник.

Кад се друштво вратило у манастир, било је нешто мало ведрије, но опет за то одмах се после ручка крену кући. Теофан их је тешко пустио, особито Лукића, и при поласку рекао му, да дође опет, јер још ће проћи неко време, док се архимандрит врати. Лукић се није могао обећати, и тако се крене друштво у Нови Сад. (Наставиће се.)

СУЛАМКА.

ЖАЛОСНА ИГРА У ПЕТ ЧИНОВА. НАПИСАО ФРАЊА КАЈМ.

ПРЕВЕО БЛАГОЈЕ БРАНЧИЋ.

(Наставак.)

ПРИЗОР ДЕСЕТИ.

Промена: Шума, као у првој радњи. Лагано долази чак из дубљине и иде напред на позорницу

Суламка.

Куд иде он, за ким ми душа мре?
 Говор'те, ћерке Јерусалимске!
 К'о кедров раст је висок његов раст,
 К'о ливан му је чело поносно.

У шуму дођи! Наш је престо кâм,
 Кров бујно дрво — ћилим трава та,
 Од ружица је сплетен душек наш —
 Починућемо слатко — мекано...

У ноћи било, ја сам спавала —
 Од једном пренем, чујем слатки глас
 Код браве станем, да послушајем —
 Ал' свуда пусто, свуда црни мрак.

Да тебе нађем, одем у гору,
 На вапај мој се одзва лишће, шум...
 Да тебе тражим, сиђем чак у до —
 И стигох доле под Јерусалим.

О, где је драги? питам народ сав —
 Говор'те, ћерке Јерусалимске!
 К'о раст у кедров висок му је раст —
 К'о ливан му је чело поносно.

О, леп је драган, ћерке, он је леп,
 К'о вита палма витак му је стас,
 Код мене ј' био ноћас, држах га
 К'о миртов сплет на својим грудима.

О, чедо моје душе, врати се!
 Завапила сам. Ту ме стража чу —
 На градских вратих... па ме погнаше;
 Исмејаше ме, што за тобом грем!

У шуму дођи! Наш је престо кâм,
 Кров бујно дрво, ћилим трава та —
 Од ружица је сплетен душек наш —
 Починућемо слатко — мекано...

(После мале почивке — ухвативши се за чело)

Мирјама има право. — Сан је то —
 На јасном дану то сам снила ја.
 Шта веле? Дошла нека краљица
 Из туђе земље — љупки женски створ,
 И већ занела цара чарима?

Занела? Њега? Је-л' то истина!...

(Узабере један цветак на га баџи.)

Свакидањ цветак тај се раскида,
 Па тако и то! — Ја сам спремна. О!
 Ал' тад не дођ'те с милосрђем — тад!
 Баш онда ће се дићи понос мој:
 Суламку к'о да жали!... Чему? Што?
 О завидите, пре јој завид'те!...

(Прибере се. Веселије.)

Но баш сам дете. Сав тај говор њин
 Зар мора бити баш и истинит?
 Не! Не верујем; чујем срца глас:
 Ти сама иди, види оком то,
 И увери се ухом рођеним,
 Е да-л' те и сад љуби. — Све је лаж!
 Зар сумња! Сумња — њега достојна!
 Ил' неверан је — јер га нема сад!
 Па дођ' ће после — ја му верујем.
 Ал' ако неће? Ја му верујем.
 Поднећу све и надаћу ти се —
 Па да ти кликнем срца веселог:
 О, мој си, мој си, срце срца мог!...

ПРИЗОР ЈЕДНАНАЕСТИ.

Суламка. Мирјама са Бен Јохајем долази из дубљине

Мирјама.

Ен' тамо стоји. Јави јој се сам.

Бен Јохај.

Помаже Бог! Сад већ сам непознат?

Суламка.

Бен Јохај?

Бен Јохај.

Весник ваш и пријатељ!

Од цара носим поздрав Суламци.

Суламка.

Од цара? Хвала! Ипак — не схваћам,
 Међ' нама лежи, брале, горка коб,
 И чисто жалим, где цар нађе вас
 За то посланство — никог другог зар?

'Бен Јохај.

Где жиг и прстен.

Суламка (гледа прстен).

Познајем — к'о знак
 Посланства твог. Па шта ми жели цар?

Бен Јохај.

Да будем кратак — неугодна вест

И иште то. Колико препатих
Од овог дома — ипак жалим сад,
Што морам да му црн глас доставим.
Цар јавља, да ти оста милостив,
Ал' јер је неву сад баш довео,
Награђује те — даје на поклон
Сву кућу ову — све ту градине,
Силество блага и — да избереш
Најлепшег роба, да ти буде — муж.
Ал' никад више века читавог —
Не крочи стопом у Јерусалим.
И од сад ће ти бити наклоњен,
Ал' вели, да те више — не љуби.

(Суламка се стресе.)

Мирјама (држећи је).

Не уплаши се — Бен је слагао!
Зар ниси? Признај, да си лагао!

Бен Јохај (подругљиво).

Све к'о што рекох. Он је довео
Балкиду — круну земље арапске
И она поста сада царица.
Да лепше јављам — сам бих волео.

Суламка (исправивши се).

О, лажо! — О, да живи отац мој,
Да нисам жена, нејак, слаби створ,
С Рахилом те је шибат' требало —
Да мене овде ти залуђујеш!

Бен Јохај.

Па како хоћеш: веруј — не веруј —
Ја рекох, сврших. (Себи). Ујед за ујед!

Суламка.

Прстен си от'о — печат украо,
Јер ти си подлац, јадни крадљивац,
Ти цара ружин! Али чуј ме сад:
Колико год сам пута плакала,
Да цар убици главу остави —
Сад то ћу баш од њега искати:
Не рад свог срама, већ што нечовек
Свог цара хулиш — као нико још!

Бен Јохај.

Е добро. Сад си љута. Доћ' ће крај —
И крадљивац ће право имати.

(Бази весу једну, пуну злата.)

А то ти шиље Сабска краљица,
То злато — јер те жали искрено.

Суламка.

Ви'ш, шта још не зна! Хуло јефтина!
То она ради — па те платила
И љубав моју мисли — купиће!

(Смеје се.)

О, варате се! Вараш с' и ти с њом,

И скупо ћете, крвљу, платити,
Сад само да сам откуд човек, сад —
Па да те смрвим као бесног пса.

Мирјама.

О ћути, сестро, ћути, мани га!
Знаш, како му је каз'о отац наш,
Убица да је Урје, друга свог!
Па како га је после истер'о,
За жену кад је мене просио —
Изгонимо га тако и ми сад.

Бен Јохај.

О, идем и сам. *Злато* дигните!

Мирјама.

О, иди само!

(Бен Јохај оде.)

Суламка.

Сестро, што ћу ти!...

(Окренувши се види Симона. Овај долази из дубљине.
Нема запетост.)

ПРИЗОР ДВАНАЕСТИ.

Симон. Пређашњи без Бен Јохаја.

Симон.

Е тако још ме не умори пут!
К'о тај сад натраг из Јерихона.
Сад бих ја гласник — никад више, знај!
Дај јела, пића — хајде у собу!
К'о болна мува сад сам уморен,
Ког хоћеш шиљи, мене више не!

Мирјама.

Па хајд унутра.

Суламка (хватајући га за руку)

Стани, Симоне!

Стан', кад те молим, шта је, где је цар?
Виде-л' га, реци!

Симон.

Видех!

Суламка.

Но? Па шта?

Симон

Па — жив је!

Суламка.

Жив је! Шта ће рећи то?
Опасност ипак — зар је истина?

Симон.

Ни слуш'о није, што му светујем,
А около су били гости — тма!
Јер, веле, ту је Сабска краљица.
Сад шта му буде — не помогосмо!

Суламка.

Сад шта му буде? Грозно! Симоне!
Је-л, *већ* је било? — Само штедиш ме?

Мирјама.

Унутра хајд, унутра! Сестро, мир!
Унутра, кад те молим, ћути *већ*!

(Мирјама оде.)

ПРИЗОР ТРИНАЕСТИ.

Пређашњи без Мирјама.

Симон (хоће за њом.)

Да, хајдмо!

Суламка (ухвати га и задржава).

Стани — како рече, жив?

Је-л', жив је?

Симон.

Жив је.

Суламка.

Чудни човече!

Но ко му грози — ко га заклања?

Симон.

Ко други? Његов рођен лакоум!
Како ми рече један трабант њин —
На путу патраг из Јерихона,
Постоји сад *већ* тајна завера
И дворска стража, веле, држи с њом:
Бен Јохај, п'онда пророк Ахија
На челу стоје чети склопљеној,
Јеровоама дижу за цара —

А он је давно тако омиљен:

Обожава га народ. Биће пир.

С Балкидом када седне Соломон

На престо — тад ће једну буктињу

Да баца Бен у црни ноћни мрак

Те дати знак да скоче, јурну сви —

Из храма. Пророк и Јеровоам

Повешће војску и свет узрујан;

К'о бурни вали нек поплаве све.

И Мемнону се трабант обраћ'о —

К'о лекар стоји близу цару свом,

Па да му каже — ал' све узаман,

Ни чути цар... Но камо јело то?

(Оде на десну страну.)

ПРИЗОР ЧЕТРНАЕСТИ.

Суламка без пређашњих.

Суламка.

Он је и пије! — Ид'те само сви!

Па не мож' бити? Мора бити — но!

Тек једна реч па живот избављен!

Што дршћем тако? То опасност зар?

Да Соломона спасем — шта је смрт!

Ал' како? Пут још тај да изберем:

Кроз баште, двор, кроз силне капије —

Што бијеш, срце? — Светле буктиње

И мирис цвећа нека су ми вођ,

Сјај око гошће, Сабске краљице,

Јест јасан да се смотри Соломон.

Хајд, напред! Нисам жена — човек сам.

(Одјуре према дубљини. — Завеса пада.)

(Наставиће се.)

НАЈСТАРИЈЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

IV. ЛЕГЕНДЕ.

(Свршетак.)

Како грешан свет морао је казнити Бог великом и дугом сушом, која престаде тек треће године. Споменусмо, да се таква казна слаже са оном у Библији. Али споменусмо и то, да има више врсти казни. Бог је казнио Содому и Гомору ватром, а пре тога грешан свет потопом. А у Грка наићићемо на скаску, како је Бог казнио потопом. Скаска је та позната под именом: Девкалијон и Пира.

Ево јој садржаја:

„Кад је по земљи ходио људски род од туча, па кад је Јупитар, господар света, дочуо, каква чуда и покора тај род чини, науми, да се сиће на земљу, те да у људском облику пође по земљи. Али свугде нађе,

да је још црње и горе, него што се био разнео глас. Једно вече, касно *већ*, дође у дом краља у Аркадији Ликаона; у дому том нису баш радо дочекивали госте, а за домаћина је цео свет знао, да је дивљак, суров. Зевс знацима покаже, да је дошао један од вишњих богова са Олимпа, те народ стаде падати ничице пред њим. Но Ликаон узе да се руга тим побожним молитвама. „Дај баш да видимо“ рече, „да ли је то човек или заиста бог!“ Науми да из небуха нападне на свог госта, те да га умори, и то око поноћи, кад гост буде у сну. Али још пре тога закложе сиротог неког таоца, што су му га послали били Молошани, скува удове, који се још нису били ни охладили, у кључалој води, или их на ватри испече, те донесе на тра-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

пезу свому госту за вечеру. Јупитар је све провидио био; кад су метли пред-а-њ вечеру, скочи са трапезе, па осветничким огњем сагоре дворе безбожнику. Сав застрављен побеже краљ у поље. Хтеде да зажали на своју судбу, али у место да му са усана сађе људски збор, разлеже се урлик, хаљине му се претворише у длаке, руке у ноге; постаде из њега крволочан курјак.

Јупитар се врати на Олимп, саветује се са боговима, па намери, да потамани неваљали род људски. Хтео је да распе муње по свем свету; али се побоји, да ће се етир запалити, те осовина васионе изгорети. За то одустане од тога, да муње по свету распе, па баца на страну буздован, који су му виклопи сковали били, да њиме грми. Реши се, да са неба слије пљусак на сву земљу, те да тако људе водом потамани. С места затвори у Еолове пећине северни ветар и све ветрове, који растерују облаке, па само пусти јужни ветар. Слети ти тај на земљу на влажних крилих; грозно му лице црно као поћ, по бради му се натупшила облачина, са белих му власи лије читава река, маглуштинне полегле по челу, а са груди цури вода. Примаче се небу, руком дохвати облаке, који се у наоколо накупили били, па их стаде цедити. Гром загрми, киша стаде сипати са неба; под силном буром клонуше усеви, пропаде нада сељаку, оде с милим богом тешки посао, сав труд преко целе године. И Нептун, брат Јупитров, притече му у помоћ, да свет утамане, па сазове све реке (јер је он био бог мора и свих река и сваке воде, где је год има), те им овако прозбори: „Разлите се, колико вам драго, продрите у долове, разбите насипе!“ Реке га послушаше, а Нептун сам треножац свој забоду у земљу, земља се сва затресе, а воде на њу појурише. Те тако потеклоше реке по ливадама, покрише поља, истргоше из корена дрвље, порушише храмове и куће. Је ли гдегод остао двор који, то му је ипак вода за час прешла преко главе, па и највиши торњеви утонули су у море то. Није човек могао разазнати, где је море, где ли сува земља; све је било сама вода, море бескрајно. Свет се гледао да спасе, како је ко могао: једни се попели на врх највиших брегова, други опет сели у чамац, па веслају над кровом утонулога дома или над виноградом својим. По грању шумском вијале се рибе; венпри и јелени се подавили; читаве пароде прогута вода, а што

вода не достиже, то помре од глади по гори пустој, необделаној...“

Даље се приповеда, како се спасао само Девкалијон, син Прометејев, са својом женом Пиром, јер му је отац казао, шта ће бити, те му је начинио лађу.

Бог је дакле морао сићи у људском облику и ишао је по земљи, да види, како живе људи. Последица тог његовог пута била је страшна, јер ево читасмо, како је због силног греха, у ком је огрезао свет и онај владар, пустио воду на земљу и сав свет потопио. И ми Срби имамо једну народну песму, која је садржајем својим сасвим слична овој скасци грчкој о Девкалијону и Пири. Песма је та: „Љуба богатога Гавана“. У њој се пева, како је Бог заповедио анђелима, да иду по свету, да виде: „знаде л' сваки за Бога и за име божије“.

Место самога Бога иду анђели, ал у облику људском, као и сам Бог у оној скасци. Путујући анђели по свету наиђу на дворе богатога Гавана, који је трошио на сву меру, а и могло му се расипати, али није гледао на сиротињу, није јој чинио добра. Не учини тога ни бојима анђелима, који просише милостиње у Гаванову двору. Оно место тога наиђоше на грдњу и срамоту. Анђели оду Богу и кажу му, како је на лемљи, а Бог казни Гавана и његову жену Јелену, „поноситу госпођу“, јер овако рече Бог:

„Чујете ли, анђели!
 „Сиђте с неба на земљу,
 „Па идите ка двору
 „Богатога Гавана,
 „*На двору му створите*
 „*Балатино језеро,*
 „Ухватите Јелену,
 „Поноситу госпођу,
 „За грло јој вежите
 „То студено камење —
 „За камење вежите
 „Нечастиве ђаволе,
 „Нек је возе по муци
 „Као шајку по мору.

И у народној песми: „Ћакон Стеван и два анђела“ имамо нешто из такове скаске. У тој се песми пева, како су два стара путника били код Ћакона Стевана, да виде, шта он ради. Била је баш недеља. Путници питају њега и његову жену, за што баш недељом да раде, „да сеју белицу пеницу“. Они му одговоре, да морају и недељом да раде, јер ране на свом двору девет немо и девет слепо.

Деца проговоре и прогледе, а једно чедо проговара:

„Слатка мајко, моја слатка рано!

„Оно нису два шутника стара,

„Већ су оно два Божија анђела.“

Овим хтедосмо само показати, да у овим нашим народним песмама има таквих момената, који би се могли скупити, те тим показати, да је и у нашем народу морало некада бити једнаких скаски, као и код Грка. То је сасвим за веровање, јер оба народа, и Грци и Словени, а овамо и ми припадамо, живећи некада у једној заједници, мораше једнако веровати, једнако мислити па тим и једнако речма изразити оно, што су мислили. Па када су једнаке мисли биле, морале су бити и једнаке речи, које дају приче, а од ових постају песме.

Мислимо, да смо целим овим радом о легендама, од којих узесмо прве две-три, довољно показали оно, што смо мислили. Показасмо, да се морало и у нас Срба приповедати оно исто, што и код Грка, како богови поделише свет и како грешни свет казнише. Хиљадама година је процицало, па је првобитна прича морала претрпити многе промене и у садржини и у облику. Од приче постаде песма, која је опевала исто оно, што је прича причала.

А шта да рекнемо за поменуте легенде у нашем народном песништву?

На ово питање кратко одговарамо: У Срба је морала у прастара времена бити једна велика песма, која је певала све догађаја од постанка света па све до пропасти његове, када цео грешни род људски утаманише богови, осим онога, што је било праведно и побожно. За то нам и рече песма:

„Што остало, то се покајало,

„Госиодина Бога вјеровало

„И осташе Божијим благослови,

„Да не падне леда ни снијега

„До један пут у години дана;

„Како онда, тако и данаске.

„Боже мили, на свем теби вала!

„Што је било, више да не буде!“

Песма је та морала бити много већа, него што нам се данас сачувала у облику и величини песме: „Свечи благо деле“ или „Опет то, али друкчије“.

Временом се изменила, како споменусмо, и садржајем својим, јер није првобитна песма забележена писмом, него је ишла од уста до уста;

од колена на колена. Један је певач нешто заборавио, па изоставио од прве велике песме, а други опет друго што додао. Али је опет зато и у сасвим измењеној песми остало трагова првобитне песме. Велика се песма могла и расцепкати у ситније, па те ситније песме, којих је некад морало више бити, а од којих нам се неколико и данас сачуваше, сачињавају циклус песама о створењу света и његовој пропасти.

И данас имамо забележене циклусе старих песама, а имамо и ми Срби циклус косовских песама, које су постале од једне велике песме, која је певала цео жалостан и кобан догађај, који снађе српски народ на Косову. Што се дакле овде збило са епском песмом, то се онде збило са легендарном.

У поменутој збирци бугарских народних песама, које сакупише браћа Миладиновци, налазимо на 30. по реду, у којој се пева, како благо деле четири ангела: св. Илија, св. Никола, св. Јован и св. Петар. Њима долазе св. Марија и св. Магдалина ронећи сузе и тужећи се на грешне људе у земљи Леђенској. Ти људи починише исте грехе, које и наши у српској песми. Када светитељи поделише благо, допадоше св. Илији громови, св. Николи вода и бродови, св. Јовану кумство и братимство, а св. Петру кључеви од раја. По том казнише свет великом сушом, јер три године не паде дажда из облака, која много света потамани: старији поумираше, а млађи, који осташе, ти се поправише и Богу угодеше.

Ова је песма садржајем својим тако слична нашим народним песмама, да би се усудили посумњати у праву својину бугарскога народа. Не само садржај, него дословце много речи, које нађосмо у српској песми, наћићемо и у бугарској.

Што ова песма назива светитеље ангелима, не може нам ништа особито бити, јер и наш Вук рече у II. св. нар. песама, стр. 5.: „У више пјесама слушао сам, да се свеци зову а н ђ е л и“.

Толико о овој врсти легендарних народних песама.

У II. књ. срп. народ. песама, које сакупи Вук, имамо још неколико легендарних, које садржајем својим потичу из сасма другог извора, него ове, о којима до сада писасмо. С тога ћемо другом згодом написати више коју о њима и тим их протумачити, јер заслужују, да их не оставим ооноко, како су само забележене.

Проф. Ђ. Магарашевић.

СТРЕЉАНИ.

ОД ЉУБИНКА.

III.

а слика, то је тек рефлексе оним сликама, које ће тек доћи...

Мени није цељ, да сликам оне грозне, оне страховите моменте, кад се извршује такав чин. Не, то остављам другима. Изводећи ове појаве, мене је руководила мисао: да нацртам само психолошку борбу лица, који су за живота клали, палили, убијали; борбу, која се огледа у изразу лица, у потонућем пламену скоро угашених очију, и то у часу, кад стоје поред отвореног гроба, кад гледе своје вечно боравиште.

Ја сам поделио у две групе ове моје — хајд' да их назовем — *студије*; ма да носе на себи облик фељетонистички. У првој су: *Стрељани*, у другој: *код посљедње полицијске власти*.

Што сам прво изнео *Стрељане*, то је за то, што сам хтео да изведем закључак: да ли смртна казна упливише на морал, на људе са зликовачким особинама! Хтео сам тиме да констатујем противност, јер мој поштовани пријатељ г. Таса Миленковић, познати криминалиста, у својој причи: „*Живот за динар*“, доста је живо и верно изнео то гледиште у призору: кад се смртна казна извршује, онда се једном од гледалаца краде кеса из недара. Ето, како упливише смртна казна на свет, који има своје страсти, своје навике!

Често се смртна казна у нас свршава са таквом грозом, да би се и најхладнији темпераменат морао покренути, не на саучешће но на одвратност према вршиоцима таквог чина...

О томе сам баш рад да говорим.

И то је било поодавно. Још су то слике из мојих детињских успомена. Код „ватрене воденице“ идући Топчидеру, где је сада жељезничка станица, скупио се свет, те очекује нешто. У тој гомили бејаш и ја. На по сахата за тим појави се у правцу друма спровод са осуђеником, који је био на стрељање осуђен.

То беше — Црногорац. Висок, сух, са малом, риђастом брадом и брковима. На глави имајаше вес, оперважен унаоколо црном материјом, онакав, као што их вазда носе Црногорци. На преима јелек са жутим пучетима.

Он је убио једног трговца са Саве, и за то је на смрт осуђен!

Колико се сећам, то је убиство било заиста варварски изведено... Просекао му гркљан, измрцва-рио га, па га онда — опљачкао.

Ето, за то је на *стрељање* осуђен, тај извршилац тога крвавог убиства.

Веле, Црногорци су храбар, одважан народ, а то је света истина. Са које год стране да посматраш карактере, вазда ћеш наићи на једну црту, која управ износи на видик праву, верну слику те нације: јунаштво и — лукавство. Две нераздвојне чињенице, које састављају веран карактер њихов.

То сам и тада видео.

Стојаше мирно к'о да је у сватове дошао. Презриви поглед бацаше по светини, и да му руке пису биле везане, би и нехотице пошла десна јатагану по старој својој навици, ма да јатагана за пасом не беше...

— Божа ти вјера, рече после прочитане пресуде, једном од жандарма, немој ми везивати очи! Нијесам жена, да жмурим, већ јунак, да гледам смрт отворенијех очију!...

И није дао да му се очи вежу, ма да је то *нарочито* прописано за такве случајеве.

Припуцаше пушке... Он се грохотом насмеја... То беше последњи смех... ал' уједно и ужасна појава, која се показа пред очима скупљенога народа.

Једно таче ударило је у чело, те разнело парче „темењаче“... Мозак се распину по светини...

Страхота!... Више но варварски, више но... дивљачки!...

Знам, да ће ми строги „естетичари“ замерити на оваквом извођењу тога догађаја, ал' ја верно износим оно, што ми је остало као детињска успомена кроз дуги низ мучних и тешких година... Та баш слика потпуно илуструје варваризам, који се крије у многим такозваним „модерним“ законима...

Истина, правило је постављено: да се бије у груди, баш као оно у „центрум“ приликом каквих нишана. Ал' ето како се и нехотице стварају страховити призори. Зар није и тај један довољан, па да се јавно констатује: доле са смртном казном!...

Нећу да правдам зло дело тога учиниоца, нећу да примам у заштиту зликовца и убицу, не, правда *треба* да се задовољи. Ал' кад се проучи из ближе та смртна казна, онда се мора отворено признати, да се њоме не постизава оно, што се *хоће* и *жели*.

Напротив она има доста хрђавих страна, можда више но што се могло и мислити.

Узмимо само за пример ово:

Наш је народ заиста одважан, јуначан и — злопамтило... На добру је добар, ал' у злу — зао, да не може горе бити!... Таквим га је начинила прошлост па такав је и остао!

Рецимо да такав догађај — *стрелчање*, гледа какав млад, још незрео дечак (као што то увек и бива). Гледа оног, како јуначки стоји према напереним пушкама и говори светини Свет га слуша. Тријумфује што ће погинути на видику целог света!.. Смеје се! И — „нити цикну, нити зубма шкрипну“ — умире као какав — Херкулес! Зар неће то дете доцније промишљати о томе? Неће ли можда у *зрелијим* годинама пожелети *такво* јунаштво? Ако га завитла хрђаво друштво у понор зала и несреће,

онда ће *заиста* *зажелети*! То ће бити *зрео* плод баченог семена! Плод *смртне казне*.

И опет се морам вратити на оне значајне речи нашег криминалисте: Тек што се смртна казна извршила, предигло је неко дете једноме од гледалаца кесу — из недара!

Тако је то; ал о томе ћемо доцније коју више проговорити.

Сад да — причамо.

(Наставиће се.)

ЛИСТИЊИ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште у Земуну.) У суботу 8. о м. приказала је дружина нашег народног позоришта у Земуну „Лудвига XI.“ а у недељу 9. о м. Сиглигетијевог „Војничког бегунца;“ у понедељак 10. о м. прешли су чланови позоришне дружине: Ружић, Добриновић, Димитријевић, Љ. Станојевић, Ј. Добриновићка и мајка М. Димитријевићева те су тамо заједнички са члановима краљевског народног позоришта Београдског: Гргурићем, Нигриновом, Ђуришићем, Ј. Поповићем, и Лугумерским приказали Вилбрантову „Робијашеву ћерку,“ у којој се нарочито одликовао Ружић у улоги Фабрицијуса. У среду је била опет заједничка представа у Београду; давао се Шекспиров „Краљ Лир.“ Од чланова наше позоришне дружине суделовали су у тој представи: Ружић, Лукаћ, Добриновић, Динић, Марковић, И. Станојевић, Ђурђевић, Љ. Станојевић и Л. Хаџићева. Од Београђана је Тоша Јовановић давао Лира, Милка Гргурићева Регану а Нигринова Гонерилу. Наш је Ружић имао у рукама улогу дворске будале а Л. Хаџићева улогу Корделије — Представе су у Земуну због кише могле тек бити продужене у четвртак 18. о м. Тај је дан приказан Ларонжев комад: „Очина мава.“

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— У оставини славног чешког историографа Палацког има опис његове младости (1798—1818), што је сам Палацки написао. При свечаном откривању попреја Палацкова на кући, у којој је великан тај умро, продавали се сепаратни отисци те његове автобиографије а приход ће ићи у фонд за подизање споменика Палацковога.

— Лужичко-српско омладинско друштво „Serbska studovaca mlodosć“ почела је издавати дела Андрије Zejler-a, најславнијег и најољубљенијег лужичког песника Још 3—4 свеске на би било готово то дело, али прилози, који на ту целу тешком муком беху сакупљени, усануше Зато је гореспоменуто друштво издало проглас, у ком позива све словен-

ске пријатеље, да притеку у помоћ том родољубивом подухвату. Сваки дар се прима са захвалношћу и изнеће се на јавност у часопису „Lužica.“ Да би стекли појма о ваљаности песникових делања, препоручује лужичко српска омладина да купимо дела Zejler-ова. (Свеска стаје неуезвана: 2 ф. 75 новч. увезана 3 ф. 35 н.). — Порукe и новци нека се шаљу на адресу: Matej Handrik, Chemnitz, Mühlenstr. 42 a III Kgr. Sachsen.

— Росијене „Студије о Шекспиру“, о којима смо напоменули у 1. броју нашег листа, преведене су на немачки. Превео их је Ханс Меријан а превод је изашао у наклади Едвина Шелмпа у Липском.

— За неколико ће недеља изаћи у Паризу „међународни летопис за знаности и књижевности“ под главним насловом: Le Monde de l'Esprit. Летопису ће томе бити садржај: 1. Знанствене расправе; 2. Преглед литературног кретања по свим културним земљама; 3. Законодавство и књижевност; 4. Бијографске и библиографске белешке о знаменитијим писцима свију народа; 5. Распис награде; 6. Књижевничке дружине; 7. Читуља. Издавалац летописа тога, Др. Едуард Левентал моли писце, да му саопште, каква је који дела написао и издао од год. 1884. амо.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.

Кумјасинови. Роман у два дела. Написао Анри Гревил. Превео Бранко Мушићки. Први део. Свеска трећа „библиотеке одабраних романа.“ У Новом Саду, издање и штампа А. Пајевића 1885. Стр. 254. Цена 75 нов. или један и по динар.

Народна библиотека Браће Јовановића. Свеска 107. „Неманићи“ од Јована Рајаћа. III. Цена 16 н. (35 пара). Добија се у свима српским књижарама — Претплата на 24 св. ф. 350 (7 дин.) а поједина 18 н. (40 пара) и онда књижара шаље о свом трошку сваку свеску уредно. — Изјави сваких 14 дана 1 св. — Новац се шаље у напред с пошт. унутницом.

Исправак. У 22. бр. нашег листа у првом Петраркином сонету поткрала се круна штампарска погрешка у трећој строфи; место „велик“ треба да стоји „вехни“; у четвртој сонету у првој строфи место „пурнуо“ треба да стоји „пурпурно“; у петом у трећој строфи место „На мртвој“ треба да стоји „Не мртвој“.

САДРЖАЈ: Прољетни демон. (Из морскијех пјесама.) Од Владимира Тројановића. — Суђено је тако. Приповетка са села. (Наставак.) — Смрт Али-бега. Народна песма. Приближејко Ђорђе Свиглић. — Разни путеви. Приповетка Милава Савића. (Наставак.) — Суламка. Жалосна игра у пет чинова. Написао Фрања Кајм. Превео Благоје Бранчић (Наставак.) — Најстарије српске народне песме. IV. Легенде. Од проф. Ђ. Магарашевића. (Свршетак.) — Стрелчани. Од Љубинка (Наставак.) — Листићи: Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Библијографија.

„СТРАЖИЛОВО“ изјави сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.